

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
В.о. завідувачки кафедри
_____ Уханова І.О.
“ ____ ” _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»

НА ТЕМУ «УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ
ПЛОДОВО-ЯГІДНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ»

Виконавець:

студентка ЦЗФН, гр. 6зф13

Гончарова Марія Андріївна _____

/ підпис /

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Міндова Олена Ігорівна _____

/ підпис /

ОДЕСА – 2023

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ	6
1.1. Сутність та зміст зовнішньої торгівлі	6
1.2. Характеристика структури та показників зовнішньої торгівлі	12
1.3. Методи регулювання зовнішньої торгівлі	19
Висновки до розділу 1	27
Розділ 2. АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ПЛОДОВО- ЯГІДНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ	29
2.1 Сучасний стан зовнішньої торгівлі України в умовах економічної нестабільності	29
2.2 Аналіз міжнародного ринку торгівлі плодово-ягідною продукцією та місце України на ньому	41
2.3 Вплив військової агресії на тенденції в зовнішній торгівлі плодово-ягідною продукцією України	52
Висновки до розділу 2	65
Розділ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ПЛОДОВО-ЯГІДНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ	68
3.1 Розвиток торгівлі в умовах ЗВТ – основний напрям удосконалення зовнішньої торгівлі України плодово- ягідною продукцією на сучасному етапі	68
3.2 Прогнозування розвитку експорту-імпорту плодово-ягідної продукції України з застосуванням економіко- математичного моделювання	77
Висновки до розділу 3	83
Висновки	85
Список літературних джерел	90

ВСТУП

Актуальність дослідження. Україна поступово посилює своє становище на світовому аграрному ринку, нарощуючи вартісні та кількісні обсяги експорту сільськогосподарської продукції. При цьому основними товарними позиціями, які мають найбільший попит серед зарубіжних споживачів, виявився обмежений перелік переважно сировинної продукції українського виробництва, а саме зернових культур, олії, насіння олійних, а також м'ясної продукції. Водночас решта груп товарів сільського господарства не відіграє помітної ролі в експорті України, хоча деякі з них демонструють зростання і мають вагомі перспективи. Однією з таких слід вказати плодово-ягідну продукцію – традиційний напрям вітчизняного аграрного виробництва. Галузь садівництва за часів незалежності помітно втратила свій ресурсний потенціал, тому була зорієнтована в основному на потреби внутрішнього ринку. Донедавна така ситуація вважалася для всіх суб'єктів галузі прийнятною, однак після відкриття європейського ринку із початком функціонування зони вільної торгівлі між Україною та Євросоюзом з 2016 р. намітилося бажання переорієнтації діяльності в бік якісного і системного експорту, що має забезпечити високі доходи.

Виробництво плодово-ягідної продукції в Україні останніми роками набуває швидких темпів. Разом з овочевою галуззю плідівництво стрімко розвивається, розширює межі власного сегменту, постійно оновлюючи товарний асортимент, додаючи нових сортів, а також набирає обертів органічний сектор виробництва. Щорічно збільшуються обсяги реалізації плодово-ягідної продукції вже не як сировини, а як продуктів переробки. Це обґрунтовується змінами вимог споживачів усього світу, іншими запитами щодо продукції. Саме це дає поштовх до змін, пошуку нових стратегій розвитку галузі та завоювання позицій на міжнародному ринку. Таким чином, тема дослідження є актуальною.

Серед дослідників питань та проблем зовнішньої торгівлі в Україні взагалі і агропродукцією зокрема слід відзначити таких як Бабірад-Лазунін В.О., Банчук-Петросова О.В., Батракова Т.І., Білоусов Є.М., Боднарчук О.І., Воронова О.В., Гадзало Я., Далик В.П., Доцюк С.О., Дуляба Н.І., Духницький В.Б., Єрмаков О.Ю., Задоя А.О., Зайцев В.Є., Кабаці Б.І., Ковтун Н.В., Колокольчикова І.В., Коляда О.В., Кузнєцова К.О., Кущенко О.І., Лузан Ю., Малюта І.А., Мамонтова О.Г., Мізюк С.Г., Міценко Н.Г., Міценко Д.А., Міценко Л.О., Морозова М.А., Омельченко М.М., Петришин Н.Я., Подра О.П., Процевят О.С., Ноджак Л.С., Рахман М.С., Сиротко М.В., Скрипник С.В., Соколовська О.М., Тарасевич Н.В., Уханова І.О., Топольницька Т. Б., Трунова А.Д., Федоренко А.О., Фоменко С.С., Хрупович С.Є, Ченуша О.С., Черняєва А.О., Чорній В.В., Штих Є.А. Юр'єва П.Б, Ярмач О.В. Автори розглядають багато аспектів експорту та імпорту товарів в Україні, але досліджень саме зовнішньої торгівлі плодово-ягідною продукцією здійснюється не дуже багато. Вищевикладене обумовило вибір теми кваліфікаційної роботи, її мету та завдання.

Метою роботи є дослідження зовнішньої торгівлі України плодово-ягідною продукцією та визначення напрямів її удосконалення.

Поставлена мета обумовила формулювання **завдань кваліфікаційної роботи**:

- розглянути сутність та зміст зовнішньої торгівлі;
- надати характеристику структури зовнішньої торгівлі;
- визначити методи регулювання зовнішньої торгівлі;
- охарактеризувати сучасний стан зовнішньої торгівлі України в умовах економічної нестабільності;
- проаналізувати міжнародний ринок торгівлі плодово-ягідною продукцією;
- дослідити вплив військової агресії на тенденції в зовнішній торгівлі плодово-ягідною продукцією України;

- розробити напрями удосконалення зовнішньої торгівлі України плодово-ягідною продукцією на сучасному етапі;

- провести прогнозування розвитку експорту-імпорту плодово-ягідної продукції України з застосуванням економіко-математичного моделювання.

Об’єктом дослідження виступає зовнішня торгівля України плодово-ягідною продукцією.

Предмет дослідження – науково-теоретичні положення та практичні рішення удосконалення зовнішньої торгівлі України плодово-ягідною продукцією.

У роботі знайшли застосування такі **методи дослідження** як аналіз, синтез та порівняння – для дослідження теоретичних засад зовнішньої торгівлі; логічне узагальнення та наукова абстракція - при уточненні категорійно-понятійного апарату дослідження, графічний метод, методи статистики для дослідження стану зовнішньої торгівлі України, системний підхід при визначенні шляхів вдосконалення зовнішньої торгівлі плодово-ягідною продукцією. При дослідженні статистичних показників зроблено акцент на використанні методів економіко-математичного моделювання з використанням електронних таблиць Excel для побудови діаграм.

Інформаційна база кваліфікаційної роботи складається з нормативних документів щодо зовнішньої торгівлі України, праць українських і зарубіжних авторів з питань експорту-імпорту товарів, офіційних статистичних даних світових торгових організацій та Державної служби статистики України.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (68 найменування). Загальний обсяг роботи становить 97 сторінки. Основний зміст викладено на 89 сторінках. Робота містить 20 таблиць, 28 рисунків.

ВИСНОВКИ

Для розкриття теми дослідження в роботі було поставлено ряд завдань.

В процесі проведення дослідження ці завдання були виконані. Як підсумок можна зробити наступні висновки.

Залучення вітчизняної економіки до світових глобалізаційних заходів сприяє розширенню можливостей України щодо здійснення торговельних операцій на міжнародних ринках.

Зовнішня торгівля – це специфічний сектор економіки окремої держави, суб'єктами якого сьогодні є підприємницькі структури, пов'язані з реалізацією товарів (послуг, ідей) на зарубіжних ринках і частини зарубіжного товару на національному ринку. Зовнішня торгівля сприяє економічному розвитку країни загалом у вигляді розширення та поглиблення спеціалізації та концентрації виробництва, інтегрування у світову господарську систему. Цілі, методи та засоби зовнішньої торгівлі визначаються цілями та завданнями державної зовнішньоторговельної політики, яка у свою чергу є складовою зовнішньої політики держав та формується відповідно до їх загальноекономічних та політичних цілей та пріоритетів.

Складовими зовнішньої торгівлі є експорт – продаж товарів і послуг із вивозом за кордон та імпорту – ввезення товарів й послуг в країну. Важливою характеристикою зовнішньої торгівлі є її структура. Найістотнішими ознаками, що використовуються для структурування зовнішньої торгівлі, є найменування товарів і місця їх реалізації. Вони відображають її товарну та просторову (географічну) структури.

В умовах ринкових відносин зовнішня торгівля потребує державного регулювання. У сучасних умовах механізми державного регулювання в Україні, такі як тарифи, ліцензії, квоти, валютний контроль, торговельні угоди, субсидії тощо, стали важливими інструментами розвитку української економіки. Ці механізми формують новий економічний порядок, необхідний

для подальшого розвитку країни та її інтеграції в європейський ринок. Усі ці механізми працюють разом, щоб створити економічне середовище, сприятливе для подальшого розвитку та інтеграції в європейський ринок.

З проведеного дослідження стану зовнішньої торгівлі України виявлене наступне:

- за 2014 – 2022 роки відсутня тенденція до зниження чи зростання експорту та імпорту товарів та послуг в Україні. Найбільший обсяг експорту Україна досягла в 2021 році (79310,0 млн. дол. США), імпорту – в тому ж році (80613,0 млн. грн.), найменший обсяг експорту за досліджуваний період (без урахування 2023 року) спостерігається в 2016 році (46229,7 млн. дол. США), імпорту – в 2015 році (43039,5 млн. дол. США);

- з 2017 року в зовнішній торгівлі України спостерігається від’ємне сальдо;

- структура експорту за досліджуваний період складається з 80%-84% товарів та 20%-16% послуг, імпорт послуг складає біля 10%, 90% імпорту припадає на товари;

- в товарному експорті України за досліджуваний період найбільшу частку займали продовольчі товари та сировина для їх виробництва. Щодо імпорту товарів, то найбільша їх частка приходить мінеральні продукти та машини і устаткування;

- за даними Державної служби статистики, товарна група «Продукти рослинного походження», в склад яких входить підгрупа «Їстівні плоди та горіхи», в 2022 році складала 30% експорту товарів з України, натомість частка даної групи в імпорті товарів досягла 3,5%.

Аналіз міжнародного ринку плодово-ягідної продукції свідчить, що:

- підгрупа «фрукти» є другою за розміром часткою світового експорту та імпорту товарної групи «Продукти рослинного походження»;

- у 2022 році обсяг світової торгівлі фруктами та горіхами, який стабільно зростав щороку протягом багатьох років, вперше впав. До цього,

світова торгівля динамічно зростала, і її середньорічний приріст у 2018-2021 роках становив 6,3% або 6,6 млрд доларів на рік;

– лідерами експортерами фруктів та ягід є такі країни: Іспанія, Таїланд, Чилі, Перу, Мексика, ПАР, Туреччина, Еквадор, Нова Зеландія, Коста-Ріка; лідерами імпортерами фруктів та ягід є такі країни: США, Німеччина, Великобританія, Китай, Росія, Франція, Канада, Японія, Гонконг, Швейцарія.

Україна не є лідером експорту – імпорту плодово-ягідної продукції, з аналізу зовнішньої торгівлі України товарами підгрупи «Їстівні плоди та горіхи» відзначимо:

– обсяги експорту з України продуктів рослинного походження за період з 2011 року по 2022 рік в цілому зросли в 2,5 рази, основний вид експорту по групі – зернові;

– обсяг експорту групи товарів «Їстівні плоди та горіхи» в 2022 році складав 313,0 млн. дол. США, що на 44% більше показника 2011 року і на 15% нижче результату 2021 року. В середньому ж експорт даної товарної підгрупи зростав за даний період на 5,6% на рік;

– останні декілька років частка плодово-ягідних товарів в експорті рослинної продукції складала від 2% до 2,5%. Не зважаючи на зростання обсягу експорту даної продукції, темпи її зростання були нижчими за темпами зростання експорту зернових і частка її скоротилась майже удвічі в порівнянні з 2011 роком;

– в структурі експорту плодово-ягідної продукції переважають ягоди свіжі та заморожені, горіхи та яблука з грушами. В 2022 році на перше місце по експорту виходять заморожені фрукти та ягоди (61%), експорт горіхів займає 26% від загального експорту плодово-ягідної продукції України;

– основними покупцями українських фруктів, ягід та горіхів є Польща, Франція, Німеччина, Нідерланди, Італія, Австрія, Туреччина, Чехія, Греція, Азербайджан;

- імпорт плодів і фруктів в Україну за досліджуваний період перевищував експорт даної продукції з України в вартісному виразі в декілька разів;

- з 2011 року до 2015 року спостерігалось зниження обсягу імпорту підгрупи «Їстівні плоди та горіхи», а з 2016 почалось його зростання до 2021 року. За даними Державної митної служби України, 2022 року обсяг імпорту плодів і горіхів становив \$663 млн. Це на 21% менше за показник 2021 року в \$835 млн., але майже вдвічі більше показника 2011 року. За 9 місяців 2023 року даної продукції було імпортовано на 489,6 млн. дол. США;

- в структурі імпорту продукції рослинного походження частка плодово-ягідної продукції на протязі дослідженого періоду коливалась від 20 до 40 відсотків;

- найбільшим попитом серед плодово-ягідної продукції в нашій країні традиційно користуються цитрусові і банани, основним постачальником продукції цієї групи до України є Туреччина, частка Туреччини у вартості вітчизняного імпорту плодів складає 30 %. Також у топ-6 країн входять Еквадор, Греція, Коста-Ріка, Іспанія та Єгипет.

Проведене прогнозування експорту плодово-ягідної продукції України економіко-математичними методами свідчить, що при відсутності воєнного стану на території країни, обсяги експорту плодів та ягід з України в 2023 та 2024 році збільшились би в порівнянні з 2021 роком.

Однією із стратегій подолання негативних наслідків війни для українського бізнесу є розвиток експорту. Завдяки санкціям проти росії та білорусі, вітчизняні виробники можуть отримати нові ніші для експорту власних товарів, тому числі і плодово-ягідної продукції.

Для цього, на наш погляд, необхідно:

- підвищити ефективність державної політики з приводу експорту плодово-ягідної продукції ;

- зміцнити державну підтримку виробників плодово-ягідної продукції

- поліпшити обізнаність із приводу зарубіжної торгівлі;

- підвищити конкурентоспроможність підприємств, спрямованих на зарубіжну торгівлю;
- удосконалення навичок та компетенції підприємств необхідних для участі в міжнародній торгівлі:
- розвивати інновації на підприємствах, що спеціалізуються на виробництва плодово-ягідної продукції для поліпшення якості їхньої роботи:
- збільшити обсяги виробництва та експорту органічної плодово-ягідної продукції, яка має підвищений попит у основних імпортерів даної продукції з України.

В сучасних умовах господарювання необхідно також налагодити та забезпечити системний моніторинг поточного зовнішнього (аналіз зарубіжного досвіду державної підтримки сільського господарства) і внутрішнього (анкетування, інтерв'ювання, фронтальне опитування фахівців, експертна оцінка) середовища господарювання вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників для оперативного коректування аграрної політики держави з ціллю підвищення конкурентоспроможності продукції сектора, у тому числі плодово-ягідної, на міжнародних ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юр'єва П.Б. Зовнішня торгівля країни в умовах глобальних трансформацій: аналітичний інструментарій. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 29. С. 51-57
2. Господарський кодекс України. URL: www.zakon.rada.gov.ua. (дата звернення 10.10.2023)
3. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». URL: www.zakon.rada.gov.ua. (дата звернення 10.10.2023)
4. Большой экономический словарь. Под ред .А.Н. Азрилияна. 2-е изд. доп. и перераб. М.: Институт новой экономики, 1997. 864 с.
5. Боднарчук О. І. Поняття «зовнішньоекономічна діяльність» та етапи її розвитку в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 1. С. 83 - 86
6. Хрупович С.Є. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навчальний посібник для студентів усіх форм навчання напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства», спеціальності: 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Тернопіль. 2017. 137 с.
7. Топольницька Т. Б. Аналіз підходів до визначення поняття зовнішньоекономічної діяльності. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/> (дата звернення 10.10.2023)
8. Коляда О.В., Омельченко М.М. Зовнішня торгівля товарами України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 66-70
9. Батракова Т.І., Фоменко С.С. Сучасний стан зовнішньої торгівлі України в умовах економічної нестабільності. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. №4. С. 52 – 62
10. Міценко Н. Г., Кабаці Б. І., Федоренко А. О. Залежність економіки України від зовнішньої торгівлі: тенденції зміни індикаторів. *Економічні науки*. 2021. № 62. С. 12–21

11. Рахман М.С., Штих Є.А. Дослідження основних показників зовнішньої торгівлі України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 5(16). С. 384 - 389
12. Міжнародна торгівля: конспект лекцій: навчальний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент». КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: К.О. Кузнєцова, В.В. Чорній, О.С. Ченуша. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 191 с.
13. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 21 вересня 2023 р.).
14. Мізюк С.Г., Морозова М.А. Дослідження структури зовнішньої торгівлі України та її стратегічні пріоритети. *Інфраструктура ринку*. 2020. Випуск 39. С. 77 – 82
15. Задоя А.О. Зовнішня торгівля України: сучасні масштаби, структура і тенденції. *Академічний огляд*. 2016. № 2. С. 110–117
16. Кущенко О.І., Мамонтова О.Г. Статистична оцінка залученості української економіки у світогосподарські зв'язки. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2014. № 1144. С. 36–40.
17. Зайцев В.Є., Малюта І.А., Трунова А.Д. Зовнішньоторговельна діяльність України з ЄС в кризовий та посткризовий періоди. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 254. С. 99–103.
18. Ковтун Н.В., Бабірад-Лазунін В.О. Методологічні засади та практика оцінювання умов і ефективності зовнішньої торгівлі України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 5–6. С. 14–24.
19. Банчук-Петросова О.В. Методи державного регулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 9-10. URL: DOI: 10.32702/2306-6814.2022.9—10.92 (дата звернення 10.17.2023)

20. Білоусов Є. М. Зовнішньоторговельна діяльність (особливості доктринального та правового забезпечення). *Право та інноваційне суспільство*. 2020. № 1 (14). С. 72 – 77
21. Міщенко Д. А., Міщенко Л. О. Теоретичні основи механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1965> (дата звернення 15.10.2023)
22. Подра О. П., Петришин Н. Я., Ноджак Л. С. Особливості класифікації та використання заходів нетарифного регулювання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2021. №2. С. 98 - 108
23. Сиротко М.В. Державне регулювання торговельної діяльності в Україні в контексті сучасних глобальних викликів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Випуск 77. Частина 2. С. 114 - 120
24. Скрипник С.В., Процевят О.С., Воронова О.В. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1308> . (дата звернення 15.10.2023)
25. Особливості імпортно-експортних операцій в період воєнного стану. *ЛігаЗакон*. 2022. https://biz.ligazakon.net/analytics/211993_osoblivost-mportno-eksportnikh-operatsy-v-perod-vonnogo-stanu (дата звернення 15.10.2023)
26. Державна служба статистики України. URL:<https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 15.10.2023)
27. Національний банк України. Статистика зовнішнього сектору. Зовнішня торгівля. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 27.10.2023)
28. Мінфін. ВВП України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp> (дата звернення: 27.10.2023)

29. Українська асоціація аграрного експорту.
<https://uaexport.org/2023/10/20/agroprodovolchij-eksport-ukrayini-za-sichen-veresen-2023-roku/> (дата звернення: 30.10.2023)
30. Дуляба Н. І., Далик В. П. Розвиток зовнішньої торгівлі України в умовах глобальної нестабільності. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8358> (дата звернення: 26.10.2023).
31. Колокольчикова І.В. Сегментування української плодово-ягідної продукції на міжнародному ринку. Приазовський економічний вісник. 2019. №5(16). С. 13 - 17
32. Соколовська О. М. Проблеми зовнішньої торгівлі України та її регіонів у контексті світової кризи. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1(38). С. 97–102.
33. Mukhametzyanov, R.R. and others. Changes in Global Production and Trade of Major Tropical Fruits // *Digital Agriculture for Food Security and Sustainable Development of the Agro-Industrial Complex*. Springer, Cham. 2023. С. 155–161.
34. Ibragimov, A.G. Digitalization as a Factor in Improving the Efficiency of Agricultural Production and Living Standards of the Rural Population in Russia // *Digital Agriculture for Food Security and Sustainable Development of the AgroIndustrial Complex*. Springer, Cham. –2023. С. 37–43.
35. World Trade Organization. Overview of Developments in the International Trading Environment. Geneva: Word Trade Organization. 2022. URL: [.https://www.wto.org/english/news_e/spno_e/spno35_e.htm](https://www.wto.org/english/news_e/spno_e/spno35_e.htm) (дата звернення: 30.10.2023)
36. Ярмач О. В., Черняєва А. О. Сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі та глобалізації. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 43. С. 35-38.
37. Гадзало Я., Лузан Ю. Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції. *Економіка АПК*. 2021. № 8. С. 6-17.
38. Духницький В.Б. Ефективність зовнішньої торгівлі України плодово-ягідною продукцією. *Економіка АПК*. 2020. № 9. С. 95 - 102

39. Єрмаков О.Ю. Механізми ринкового регулювання ринку плодово-ягідної продукції: внутрішні та зовнішні орієнтири. . *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2020 №2(42). С. 180 – 185
40. Доцюк С. О. Сучасні аспекти зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-21> (дата звернення: 30.10.2023)
41. Полякова Ю. В, Шайда О. Є., Миронова М. І. Економічний розвиток та зовнішня торгівля України. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2022. № 70. с. 94 – 101
42. Ус І. В. Тенденції зовнішньої торгівлі товарами України за підсумками 2021 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/tendentsiyi-zovnishnoyi-torhivli-tovaramy-ukrayiny-za>. (дата звернення: 03.11.2023)
43. Український центр Європейської політики. Інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС в умовах війни: виклики та можливості. Київ. 2023. С. 64
44. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf. (дата звернення: 16.11.2023)
45. Білик В., Осіпова Л. Методичні засади зовнішньоекономічних зв'язків України та ЄС: аспекти зовнішньої торгівлі. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С. 222-229.
46. Перегуда Ю. Вдосконалення європейського вектора зовнішньоекономічної політики України: напрями та перспективи. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2021. № 30. С. 111- 117.
47. Міністерство економіки України. Бюлетень стану торговельних відносин між Україною та ЄС у 2022 році. URL: <https://me.gov.ua/> (дата звернення: 3.11.2023)

48. Статистичний комітет ООН. Офіційний сайт. URL: (<http://unstats.un.org> (дата звернення: 9.11.2023))
491. Григорова-Беренда Л.І., Каверіна К.О. Торговельна політика та зовнішня торгівля Європейського Союзу. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносин. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2022. № 16. С. 6–15.
50. Центр економічної стратегії. Вільна торгівля між Україною та ЄС: перспективи та виклики. . URL: <https://ces.org.ua/ukraine-eu-market-challenges/> (дата звернення: 15.11.2023)
51. Дашборд щодо експорту української органічної продукції. Дія. Бізнес. Експортний напрям. . URL: https://export.gov.ua/740-eksport_ukrainskoi_organichnoi_produksii (дата звернення: 24.10.2023)
52. Дія. Бізнес. Експортний напрям. URL: <https://export.gov.ua/> дата звернення: 24.10.2023)
53. Добрунік Т., Кузнєцова О. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. URL:[URL:Doi:10.32782/2524-0072/2022-42-25](https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-25) дата звернення: 24.10.2023)
54. Кирчата І., Шершенюк О., Деділова Т. Стратегічний розвиток агропромислового комплексу як основа забезпечення економічної безпеки. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2022. № 28. С. 79-91.
55. Сало І. Розвиток ринку плодів та ягід в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 3. С. 16-25. (дата звернення: 25.10.2023)
56. Тарасевич Н.В. Міжнародний досвід державної підтримки аграрного сектору економіки. *Збірник наукових праць Одеського національного економічного університету*. 2021. №7-8 (284-285). С. 150 - 155
57. Галат Л. Світовий ринок ягід: сучасні тенденції та перспективи для України. *Ефективна економіка*. 2021. №2. URL: Doi: 0.32702/2307-2105-2021.2.76 (дата звернення: 26.10.2023)

58. Дунська А. Білих М. Стратегічні перспективи розвитку АПК України на міжнародному ринку. *Вісник ХНТУ. Управління та адміністрування*. 2022. № 2 (81). С. 113-117.
59. Державна підтримка українського експорту: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL:http://ukrexport.gov.ua/ukr/country_brief/?country=ita (дата звернення: 27.10.2023)
60. Експорт в умовах війни: актуальна інформація для експортерів. *ЕСА*. URL: <https://www.esa.gov.ua/> (дата звернення: 27.10.2023)
61. Руда М.В., Мазурик М.М. Співпраця України та ЄС у сфері сталого розвитку: огляд перспектив. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 3 (1). С. 204-211.
62. Уханова І.О. Стан та перспективи розвитку торгівлі товарами галузі сільського господарства в умовах дії Угоди про асоціацію України-ЄС. *Збірник наукових праць Одеського національного економічного університету*. 2021. №5-6 (282-283). С. 100 - 108
63. Матвійчук Н. П. Аналіз ринку плодово-ягідної продукції України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 12. Частина 2. С. 18 - 23
64. Островський П. І., Гострик О.М., Добрунік Т.П, Радова О.В. Моделювання економічних процесів: навчальний посібник Одеса: ОНЕУ. 2012. 132 с.
65. Кастромська С. М. Однафакторна лінійна регресія : дис. канд. ек. наук . Київ. 2015. 316 с
66. Коефіцієнт детермінації. URL: <https://pandia.ru/text/79/148/38943.php> (дата звернення: 20.10.2023)
67. Математичні методи та моделі в економічних дослідженнях: монографія. За редакцією канд.ф.-м.наук В.М. Мацкул. Одеса: ОНЕУ, 2016. 184 с.
68. Індекс споживчих цін в США. URL: <https://investing.com/economic-calendar/cpi-733>